

ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-А, 1000 София, тел. 987 55 13
987 58 59, факс: 987 65 14
VASprotocol@bitex.com

Вх. № 8142
Дата: 24.09.2009

Висш адвокатски съвет
изх. номер 702
24.09.2009 г.
ул. " Калоян " 1А

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ
НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

СТ А Н О В И Щ Е
на Висшия адвокатски съвет
по т. д. № 2/2009
насрочено за 30.09.2009 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДА ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

По поставеното на разглеждане тълкувателно дело Висшият адвокатски съвет изразява следното становище.

Приложима ли е нормата на чл. 7 от ЗВСОНИ по отношение на конфискувани имуществата по присъда, постановена по Наредбата – закон за съдене от Народен съд на виновниците за вълчичане на България в световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея, която е била отменена с решение по реда на надзора на Върховния касационен съд преди влизане в сила на изменението на чл. 2 от ЗВСОНИ (д.в. бр.107/1997г.), или в тези случаи е приложима нормата на чл. 151 от ЗИН (отм)?

Имотите, конфискувани по Наредбата – закон за съдене от Народен съд на виновниците за вълчичане на България в Световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея (по-нататък – „Наредбата – закон“), бяха включени сред имотите, собствеността върху които се възстановява по Закона за възстановяване на собствеността върху одържавени имоти (ЗВСОНИ) с изменението на неговия чл. 2, ал. 1, въведено със Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти (ЗОСОИ) – ДВ, бр. 107 от 21.11.1997 г.,

Преди това изменение редица присъди по Наредбата-закон бяха отменени с решения по реда на надзора на Върховния касационен съд (ВКС). Съответно отношенията във връзка с конфискуваните с тях имуществата се уреждаха при условията на чл. 151 от Закона за изпълнение на наказанията (ЗИН – отм.), според който иззетите имуществата се връщат на осъдения или на неговите наследници, а при невъзможност за връщане на конфискувания имот, тъй като вече не е в собственост на държавата, осъдените, респ. техните наследници се обезщетяват парично.

Както е посочено в искането, след изменението на чл. 2, ал. 1 от ЗВСОНИ практиката на съдилищата бе непротиворечива и с последователност приемаше, че при отмяна на присъди по Наредбата – закон преди влизането на това изменение в сила е приложима разпоредбата на чл. 151 от ЗИН (отм.), като в случаите, в които държавата вече се е била разпоредила с конфискуваното имущество, правоимащите получават парично обезщетение и не могат да се търсят нищожност на сделките, сключени от държавата след конфискацията с трети лица – нито по общия ред, нито по реда на чл. 7 от ЗВСОНИ.

Напоследък обаче се постановяват и решения в противоположен смисъл, според които в обсъждания случай е приложим чл. 7 от ЗВСОНИ.

Считаме за правилно първото и преобладаващо в съдебната практика становище, съгласно което в обсъжданата хипотеза следва да намери приложение чл. 151 от ЗИН (отм.). Това становище съответства на смисъла и целта, вложени от законодателя в приложимите норми, както и на Тълкувателно решение (ТР) № 1/1995 г. и ТР № 6/2006 на ОСГК на ВКС, и не води до засягане на правата на трети добросъвестни лица, което хармонира с чл. 1 от Първия допълнителен протокол към Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи.

Съображенията ни са следните.

1. Съгласно чл. 14 от Закона за нормативните актове (ЗНА) обратна сила на нормативен акт може да се даде само по изключение с изрична разпоредба – тоест гражданските закони по принцип нямат обратно действие, освен в случаите, в които това е посочено изрично.

На това основание в мотивите към ТР № 1/95 г. на ОСГК на ВКС е посочено: „Като материален закон ЗВСОНИ няма обратно действие, щом изрично такова не е предвидено, и следователно правата на собствениците се възстановяват от влизане на закона в сила”.

Законодателят не е дал на разпоредбата на чл. 2 от ЗВСОНИ в редакцията ѝ след изменението, публикувано в ДВ, бр. 107/1997 г., обратно действие, следователно същата действа заанапред и е относима единствено към юридически факти, настъпили след нейното влизане в сила.

Поради това в случаите, в които издадени по Наредбата – закон присъди са отменени преди влизането в сила на изменението на чл. 2, реституцията на конфискувани с тях имущества се осъществява съгласно разпоредбата на чл. 151 от ЗИН (отм.), която към този момент урежда последиците от отмяната и правните възможности на правоимащите. Същевременно трябва да се има предвид и обстоятелството, че след като в тези случаи реституцията вече е извършена по ЗИН, е недопустимо извършването на повторна реституция по ЗВСОНИ.

Ето защо реституцията не може да настъпи по чл. 2 от ЗВСОНИ и следователно е неприложима и нормата на чл. 7 от този закон.

С оглед на гореизложеното считаме, че приложима в обсъжданите хипотези правна норма е разпоредбата на чл. 151 ЗИН (отм.), действаща към момента на постановяване на решението, с което е отменена присъдата, а не тази на чл. 2 от ЗВСОНИ.

2. Бихме искали да привлечем вниманието Ви и върху обстоятелството, че приложното поле на чл. 151 от ЗИН (отм.) и на разпоредбите на ЗВСОНИ не съвпада, като този възглед се поддържа и в преобладаващата съдебна практика, засягаща този въпрос.

Член 151 от ЗИН обхваща само случаите, при които присъдата е отменена. В тази хипотеза действието на ЗВСОНИ е безпредметно, както бе посочено по-горе, тъй като основанието за отчуждаване вече е отпаднало, съответният имот вече е реституиран и повторна реституция е невъзможна, или е възникнало право за получаване на обезщетение по специалния ред, предвиден в ЗИН. От друга страна, ЗВСОНИ включва: 1) случаите на отнемане на имущество по Наредбата – закон по силата на присъда и 2) отнемането на имущества от лица, срещу които няма постановена присъда, но имотите им са иззети по реда на чл. 14 от Наредбата – закон. Следователно приложното поле на чл. 151 от ЗИН и това на ЗВСОНИ са различни и не се припокриват. Действието на възстановяването на собствеността в двете хипотези също е различно. Отмяната на присъдата има ретроактивно действие, което с обратна сила възстановява в патримониума на лицата, на които е наложено наказанието, или на техните наследници правото на собственост върху отнетите имущества, доколкото те съществуват в патримониума на държавата или съответната община, а ако не е така, се дължи тяхната равностойност. Реституцията по ЗВСОНИ, от друга страна, настъпва занапред.

3. ЗИН не предвижда възможност да се търси прогласяване на нищожност на сключените от държавата с трети лица сделки с имущество, чиято конфискация по-късно е отменена, нито по общия, нито по друг ред. Напротив, чл. 151 от ЗИН (отм.) изрично предвижда, че въпросното имущество не подлежи на реституция, а възниква единствено право на обезщетение.

Следователно правата на третите добросъвестни лица, придобили от държавата конфискувани с присъди по Наредбата – закон имущества, които присъди са отменени преди влизането в сила на изменението на чл. 2 от ЗВСОНИ, са били стабилизирани и са станали неатакуеми.

Считаме, че в случаите, в които съдилищата приемат, че в тези хипотези е приложим ЗВСОНИ и по-специално чл. 7 от същия, те неоправдано и недопустимо разширяват обхвата на този закон и допускат извършване на повторна реституция, засягаща вече стабилизирани права на трети добросъвестни лица, което представлява драстично нарушаване на принципите на справедливостта и на правната сигурност, валидни за всички демократични общества и стоящи в основата на правовата държава.

Следва да се отбележи, че реституционните закони имат изключителен и преходен характер и прекомерно широкото им приложение несъмнено лишава от ясни граници възможността за реституция на имоти, придобити от трети добросъвестни лица и води до правна несигурност. Във връзка с това Европейският съд по правата на човека вече е отбелязвал по дела срещу България, че разширителното прилагане на реституционното законодателство, вследствие на което се отнемат стабилни права на трети добросъвестни лица, представлява нарушение на чл. 1 от Първия допълнителен протокол към Конвенцията за защита правата на човека.

Забележка: Следва да се има предвид, че макар от м. юни т. г. да е в сила нов Закон за изпълнение на наказанията, в обсъжданите от нас случаи е приложим чл. 151 на отменения ЗИН, действал към момента на отмяна на присъдите. В сега действащия ЗИН се съдържа аналогична разпоредба (чл. 234 от ЗИН).

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

Даниела Доковска
ДАНИЕЛА ДОКОВСКА

